

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
w Rzeszowie

Program ochrony środowiska
dla południowej i południowo – wschodniej części
województwa podkarpackiego
na lata 2005 - 2009

Rzeszów 2005 rok

Zawartość opracowania:

Część opisowa		
1.	Cel Programu	3
2.	Granice i opis obszaru objętego Programem	3
2.1.	Charakterystyka geograficzna	4
2.2.	Uzdrowiska	4
2.3.	Lasy	4
2.4.	System ochrony przyrody	5
2.5.	Gatunki objęte ochroną	5
2.6.	Wody powierzchniowe	5
2.7.	Wody podziemne	6
2.8.	Zaopatrzenie w wodę	6
2.9.	Gospodarka odpadami	6
2.10.	Ochrona powietrza	6
3.	Identyfikacja problemów występujących na obszarze objętym Programem	7
3.1.	W zakresie ochrony wód	7
3.2.	W zakresie zaopatrzenia w wodę	7
3.3.	W zakresie systemów grzewczych	7
3.4.	W zakresie gospodarki odpadami	8
3.5.	W zakresie lasów i ochrony przyrody	8
4.	Propozycja środków zaradczych	9
4.1.	Najpilniejsze potrzeby do rozwiązania w zakresie ochrony wód	9
4.2.	Najpilniejsze potrzeby do rozwiązania w zakresie ochrony powietrza i oszczędności energii	9
4.3.	Najpilniejsze potrzeby do rozwiązania w zakresie gospodarki odpadami	9
4.4.	Najpilniejsze potrzeby do rozwiązania w zakresie ochrony przyrody	10
Część graficzna		
1.	Granice obszaru objętego Programem	
2.	Lesistość gmin	
3.	System ochrony przyrody	
4.	Zasoby wodne i zaopatrzenie w wodę	
5.	Instalacje do odzysku i unieszkodliwiania odpadów	

1. Cel programu

Celem programu jest zachowanie i poprawa stanu środowiska na obszarach objętych różnymi formami ochrony przyrody, położonych w południowej i południowo-wschodniej części woj. podkarpackiego.

2. Granice i opis obszaru objętego Programem

Program obejmuje tereny położone w obszarach chronionych tj: Magurskim Parku Narodowym, Bieszczadzkim Parku Narodowym, Parku Krajobrazowym Pogórza Przemyskiego, Parku Krajobrazowym Gór Słonnych, Parku Krajobrazowym Doliny Sanu, Jaśliskim Parku Krajobrazowym, Ciśniańsko – Wetlińskim Parku Krajobrazowym, Obszarze Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego, oraz Wschodniobeskidzkim Obszarze Chronionego Krajobrazu. Miejscowości, które położone są w obszarach chronionych, i są objęte Programem znajdują się w następujących gminach: Baligród, Besko, Bircza, Brzozów, Bukowsko, Cisna, Czarna, Dębowiec, Dubiecko, Dukla, Dynów, miasto Dynów, Dydnia, Fredropol, Iwonicz Zdrój, Komańcza, Krasiczyn, Krempna, Krzywca, Lesko, Lutowiska, Miejsce Piastowe, Nowy Żmigród, Nozdrzec, Olszanica, Osiek Jasielski, Przemyśl, Rymanów, miasto i gmina Sanok, Solina, Tyrawa Wołoska, Ustrzyki Dolne, Zagórz, Zarszyn oraz Lipinki i Sękowa (woj. małopolskie). Całkowita powierzchnia terenów objętych programem wynosi 453705,13 ha, z czego 100% objęta jest różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu.

Obszar objęty Programem przedstawia mapa nr 1.

Tereny te to głównie rozległe kompleksy lasów Bieszczadów, Beskidu Niskiego oraz Pogórza Przemyskiego, charakteryzujące się największym bogactwem gatunkowym flory i fauny z zachowanymi biotopami zbliżonymi do naturalnych.

Urozmaicone ukształtowanie terenu, atrakcyjne krajobrazy oraz bogata flora i fauna decydują o walorach tego obszaru zurbanizowanego w niewielkim stopniu, o małej gęstości zaludnienia (średnio 53 osoby/km² przy czym najniższa w gminach: Lutowiska – 5 osób/km² i Cisna – 6 osób/km², a najwyższa w gminie: Lesko – 104 osoby/km², oraz miście Dynowie – 247 osób/km²).

O tym, że są to tereny najcenniejsze pod względem przyrodniczym nie tylko w województwie podkarpackim, świadczy dodatkowo utworzenie „Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”, obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (ostoja Bieszczady, Pogórze Przemyskie), wytypowanie Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk (Bieszczady, Ostoja Magurska) Natura 2000.

2.1. Charakterystyka geograficzna

Obszary objęte Programem położone są w południowej i południowo – wschodniej części województwa podkarpackiego oraz w nieznacznej części woj. małopolskiego.

Według podziału fizyczno-geograficznego opracowanego przez Kondrackiego teren znajdują się w obrębie makroregionu Pogórza Środkowobeskidzkiego, Beskidów Środkowych, Beskidów Lesistych.

2.2. Uzdrowiska

W obrębie tych terenów znajdują się trzy uzdrowiska: Iwonicz – Zdrój, Rymanów – Zdrój, Polańczyk. Ponadto występują tu także zasoby mineralnych wód leczniczych (w gminach: Iwonicz Zdrój, Rymanów, Solina) oraz wód mineralnych (w gminach: Czarna, Komańcza, Baligród).

2.3. Lasy

Lasy są zasobami trudno odnawialnymi, tworzą specyficzne warunki sprzyjające rozwojowi wielu gatunków roślin i zwierząt, których populacje stanowią zasobną pulę genową zasilającą tereny otaczające lasy oraz pełnią szczególną, w skali kraju, funkcję glebochronną i wodochronną.

Na terenie objętym programem występują lasy o:

- wybitnej wartości przyrodniczej (głównie na terenach parków narodowych),
- bardzo wysokiej wartości przyrodniczej (tereny rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych),
- dużej wartości przyrodniczej (lasy znajdujące się na terenie obszarów chronionego krajobrazu).

Lasy są ostoją wielu gatunków objętych ochroną m.in. niedźwiedzia, żubra, rysia, orla przedniego, węża Eskulapa, są też ośrodkiem koncentracji rzadkich gatunków flory i rzadkich zbiorowisk roślinnych. Wiele z pośród nich, w skali Europy, jest zagrożonych wyginięciem.

Na terenach tych znajduje się Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Birczańskie”, mający służyć promocji trwale zrównoważonej gospodarki leśnej oraz ochronie zasobów.

Powierzchnia gruntów leśnych gmin, w których znajdują się miejscowości objęte Programem stanowi 50% ogólnej powierzchni, powierzchnia lasów wynosi 49%, a średnia lesistość 45,9% i jest mocno zróżnicowana (najwyższa lesistość jest w gminie Cisna 86,3%, a najniższa w gminie Besko 9%).

Lesistość przedstawia mapa nr 2.

2.4. System ochrony przyrody

System ochrony obszarowej na terenie objętym Programem jest realizowany w sposób zapewniający ochronę nie tylko najcenniejszych elementów przyrody, ale również antropogenicznych układów biotycznych i przestrzennych dając szansę przeżycia możliwie wszystkim dziko występującym gatunkom roślin i zwierząt równocześnie zabezpieczając ich siedliska.

W ramach ochrony prawnej zostały utworzone przestrzenne formy ochrony przyrody takie jak: parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, które tworzą tzw. krajowy system obszarów chronionych oraz rezerwy przyrody, które współtworzą tzw. krajowy system obszarów chronionych.

Funkcjonują tu także formy ochrony przyrody mające umocowanie prawne w międzynarodowych umowach i konwencjach np. program „Człowiek i Środowisko” (Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” – utworzony na mocy porozumienia trzech państw), bądź w dyrektywach Unii Europejskiej np. Dyrektywa Ptasia i Dyrektywa siedliskowa (obszary Natura 2000) utworzone Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków: „Bieszczady”, „Pogórze Przemyskie” i projektowane Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk: „Bieszczady”, „Ostoja Magurska”.

System ochrony przyrody przedstawia mapa nr 3.

2.5. Gatunki objęte ochroną

Tereny objęte Programem są miejscem bogactwa i koncentracji rzadkich gatunków fauny i flory oraz rzadkich zbiorowisk roślinnych. Wielką osobliwością faunistyczną są gatunki objęte ochroną, zaliczane, wg czerwonej księgi, do krytycznie zagrożonych np. wąż Eskulapa, zagrożonych np. orzeł, żubr, żbik, narażonych np. gniewosz, bączek, dzięcioł trójpalczasty, bliskie zagrożenia np. niedźwiedź brunatny, ryś, wilk.

Flora zawiera w swym składzie wiele gatunków wschodniokarpackich oraz rzadkich i chronionych tj. wilczomlecz karpacki, alpejska turzyca skalna, lilia złotogłów, goździk kosmaty, storczyki i wiele innych.

2.6. Wody powierzchniowe

Tereny objęte Programem w całości położone są w dorzeczu górnej Wisły, z wyjątkiem niewielkiej zlewni rzeki Strwiąż, stanowiącej część dorzecza Dniestru należącego do zlewiska Morza Czarnego. Są to tereny źródłiskowe. Sieć rzeczna jest dość dobrze rozwinięta. Głównymi rzekami są: San, Wisłok, Wisłoka i Jasiołka.

Na terenach tych znajdują się najważniejsze i największe sztuczne zbiorniki wodne województwa podkarpackiego: na rzece San – Solina i Myczkowce, które łącznie gromadzą 18% retencjonowanych wód w Polsce, na rzece Wisłok - Besko.

Czystość wód w odcinkach źródłiskowych nie jest objęta systematycznymi badaniami czystości. Badania są prowadzone powyżej lub poniżej miast oraz na odcinkach ujściowych. Z przeprowadzonych w 2003 roku przez WIOŚ w Rzeszowie wynika, że poniżej Brzozowa i Sanoka rzeki prowadziły wody pozaklasowe, a powyżej Sanoka, Przemyśla wody odpowiadały III klasie czystości. III klasie czystości odpowiadały także wody Strwiąża i Wiaru. Czynnikiem decydującym o klasie czystości była bakteriologia.

Wody tego rejonu stanowią źródło wody pitnej dla miast położonych w części północnej województwa w związku z czym powinny odpowiadać I klasie czystości.

2.7. Wody podziemne

Obszary objęte Programem są mało zasobne w wody podziemne. Wody podziemne występują tu w większych obniżeniach pod stokami wzniesień. Jest to z reguły poziom wydajny, ale bez ustabilizowanej wydajności. Większe wydajności występują w terasach rzecznych Sanu, Wisłoka i Wisłoki.

Większość zasobów wód podziemnych rozmieszczonych jest w Głównych Zbiornikach Wód Podziemnych (GZWP).

2.8. Zaopatrzenie w wodę

Zaopatrzenie w wodę odbywa się przede wszystkim z indywidualnych ujęć wód podziemnych. Zbiornicze systemy zaopatrzenia w wodę funkcjonują głównie w miastach (Sanok, Rymanów, Lesko, Dukla, Iwonicz Zdrój) oraz w następujących gminach: Rymanów, Miejsce Piastowe, Zarszyn, Besko.

Zasoby wodne i zaopatrzenie w wodę przedstawia mapa nr 4.

2.9. Gospodarka odpadami

Odpady powstające na terenie objętym Programem wywożone są głównie na składowiska odpadów zlokalizowane na tym obszarze i poza nim. Bardzo niewielka część odpadów poddawana jest procesowi segregacji.

Instalacje do odzysku i unieszkodliwiania odpadów przedstawia mapa nr 5.

2.10. Ochrona powietrza

Poza miejscowościami uzdrowiskowymi i miastami brak jest zbiorczych systemów zaopatrzenia w ciepło. Zanieczyszczenia przemysłowe z uwagi na

niewielkie uprzemysłowienie nie stanowią problemu. Powoduje to, że stan czystości powietrza w tym obszarze jest dobry. Problemami, które występują lokalnie

i wpływają negatywnie na najbliższe otoczenie, często podlegające ochronie jest emisja zanieczyszczeń z indywidualnych źródeł ciepła. Problemy te nasilają się szczególnie w sezonie grzewczym z uwagi na niskie emitory i stosowane tanie nośniki energii, głównie węgiel.

Z uwagi na atrakcyjność terenów i wzrost zainteresowania turystycznego w ostatnich latach pojawia się problem zanieczyszczeń komunikacyjnych.

3. Identyfikacja problemów występujących na obszarze objętym Programem

3.1. W zakresie ochrony wód

Głównym problemem związanym z ochroną wód jest brak systemów kanalizacji (niepełna 20% mieszkańców korzysta ze zbiorczych kanalizacji) i oczyszczania ścieków (potrzeby w zakresie oczyszczania ścieków dotyczą 65,7% mieszkańców). Problem ten dotyczy większości miejscowości. Powodem takiego stanu rzeczy są trudne warunki terenowe uniemożliwiające wybudowanie zbiorczych systemów kanalizacyjnych, rozproszenie zabudowy oraz mała gęstość zaludnienia. Warunki te powodują często brak uzasadnienia ekonomicznego dla realizacji dużych czy kompleksowych rozwiązań. W terenach tych, poza większymi skupiskami ludności, głównym rozwiązaniem mającym na celu ochronę wód przed zanieczyszczeniem jest budowanie indywidualnych systemów oczyszczania ścieków dla niewielkiej grupy użytkowników, w wielu przypadkach dla jednego obiektu.

Szczególnie niepokojący jest brak rozwiązań systemowych w zlewniach zbiorników wodnych Solina i Besko oraz w gminach uzdrowiskowych.

3.2. W zakresie zaopatrzenia w wodę

Poza miastami oraz niektórymi miejscowościami znajdującymi się na trasie przebiegu wodociągów, zaopatrzenie w wodę odbywa się głównie z indywidualnych ujęć. Powodem, dla którego przeważająca część gospodarstw korzysta z ujęć własnych są trudne warunki terenowe, znaczne rozproszenie zabudowy.

3.3. W zakresie systemów grzewczych

Generalnie problemem jest tu brak systemów grzewczych i brak rozwiązań energooszczędnych w budownictwie. Gros gospodarstw korzysta z indywidualnych

sposobów ogrzewania obiektów, a nośnikami energii jest głównie węgiel niskiej jakości.

3.4. W zakresie gospodarki odpadami

Głównym problemem jest brak rozwiniętych systemów gospodarowania odpadami. Bardzo często dochodzi do nielegalnego wysypywania odpadów w lasach oraz nad ciekami wodnymi. Na terenach tych, ze względu na wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, występujące formy ochrony przyrody, powinny działać sprawne systemy gospodarowania odpadami, w tym odpadami niebezpiecznymi. Problemem jest też niska świadomość ekologiczna społeczeństwa.

3.5. W zakresie lasów i ochrony przyrody

Lasy zajmujące 50% powierzchni objętej Programem, stanowią własność skarbu państwa, osób fizycznych, wspólnot gruntowych, spółdzielni i innych.

Charakteryzują się dobrym stanem pod względem zasobności, przyrostu, przeciętnego wieku, stanu zdrowotnego. Żyzne siedliska sprzyjają zasobności drzewostanów często wielogatunkowych i o zróżnicowanej strukturze wieku. Wyjątkiem są drzewostany o składzie gatunkowym niezgodnym z biotopem w tym drzewostany przedplonowe, wymagające przebudowy.

Przeważają ty siedliska lasu wyżynnego (50%), lasu górskiego (ponad 45%). Najliczniej występującymi gatunkami są: buk (30%), jodła pospolita (ponad 20%) oraz dąb, brzoza, jawor, klon, olcha. W strukturze wiekowej znaczny udział stanowią drzewostany starszych klas wieku (powyżej 80 lat), 16% stanowią drzewostany w klasie odnowienia i o strukturze przerębowej. Średni wiek drzewostanów jest wysoki i wynosi 69 lat.

Niektóre drzewostany, głównie dębowe, jesionowe, sosnowe, świerkowe, są w znacznym stopniu uszkodzone, ale uszkodzenia występują na niewielkich powierzchniach. Ogólnie około 50% drzewostanów iglastych zaliczanych jest do klasy lekkich i średnich uszkodzeń, natomiast około 60% drzewostanów liściastych do klasy ostrzegawczej.

Średnia zasobność wynosi 243 m³/ha, przy średniej krajowej 217 m³/ha.

W ocenie stopnia zgodności istniejących składów gatunkowych drzewostanów z potencjalnymi wynikającymi z żyzności i wilgotności siedlisk leśnych stwierdzono występowanie znacznych obszarów lasów tworzących monokultury olszy szarej, świerka, sosny.

Problemem jest także występowanie wilka i bobra. Zwierzęta te są objęte ochroną. Ochrona tych gatunków doprowadziła tu do znacznego wzrostu populacji i zwierzęta te wyrządzają szkody w gospodarstwach.

4. Propozycja środków zaradczych

4.1. Najpilniejsze potrzeby w zakresie ochrony wód

- W celu ochrony czystości wód stanowiących źródło wody pitnej dla Krosna, Rzeszowa, Przemyśla, Jarosławia, Iwonicza Zdroju, Rymanowa Zdroju, Polańczyka Zdroju i innych położonych nad Wisłoką, Wisłokiem, Jasiołką, Sanem niezbędna jest realizacja przedsięwzięć mających na celu budowę nowoczesnych systemów oczyszczania ścieków o wielkości odpowiadającej niejednokrotnie poniżej 2000 RLM (kolektory sanitarne, przepompownie, oczyszczalnie ścieków),
- Ze względu na ochronę wód mineralnych konieczna jest budowa i modernizacja systemów kanalizacyjnych,
- Poprawa jakości wód poprzez budowę indywidualnych oczyszczalni ścieków zwłaszcza w terenach o rozproszonej zabudowie i niekorzystnych warunkach terenowych związanych z ukształtowaniem terenu.

4.2. Najpilniejsze potrzeby w zakresie ochrony powietrza i oszczędności energii

- Modernizacja kotłowni opalanych węglem, w pierwszej kolejności znajdujących się na terenie Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery oraz na terenach gmin uzdrowiskowych, lasów państwowych w kierunku zmiany czynnika grzewczego,
- Prowadzenie działań związanych z oszczędnością energii w tym termomodernizacji,
- Modernizacja systemów grzewczych w obiektach znajdujących się na terenie lasów,
- Prowadzenie działań związanych z ochroną klimatu poprzez budowę kotłowni oraz zmianę czynnika grzewczego w istniejących obiektach z wykorzystaniem (biomasy, gazu itp.),
- Upowszechnianie i stosowanie niekonwencjonalnych źródeł energii.

4.3. Najpilniejsze potrzeby do rozwiązania w zakresie gospodarki odpadami

- Wspieranie systemów odbioru odpadów segregowanych,
- Budowa baz segregacji odpadów,
- Likwidacja dzikich składowisk odpadów,
- Budowa kompleksowych systemów gospodarki odpadami,
- Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

4.4. Najpilniejsze potrzeby do rozwiązania w zakresie ochrony przyrody

- Opracowanie planów ochrony Natura 2000 oraz aktualizacja planów ochrony parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody,
- Przebudowa drzewostanów w Parkach Narodowych, lasach państwowych i innych w kierunku dostosowania ich składu gatunkowego do siedliska,
- Aktywne działania na rzecz ochrony bioróżnorodności zgodnie z planami ochrony parków krajobrazowych, parków narodowych, obszarów Natura 2000,
- Poprawa retencji wody w lasach,
- Czynna ochrona gatunków zagrożonych wyginięciem (niedźwiedź, żubr, ryś, żbik, wąż Eskulapa itp.) oraz stanowisk roślin i zwierząt zwłaszcza na terenach obszarów Natura 2000, parków narodowych, parków krajobrazowych,
- Utrzymanie ekosystemów nieleśnych zwłaszcza na terenach parków narodowych i krajobrazowych, w tym poprzez zapobieganie spontanicznej sukcesji lasu,
- Wspieranie tradycyjnych sposobów gospodarowania na obszarach rolniczych i leśnych jako metody zachowania różnorodności biologicznej i ochrony przed erozją,
- Organizacja monitoringu przyrodniczego we współpracy z Ukrainą i Słowacją.